

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

*Srovnání přístupu majoritní společnosti k etnickým
menšinám ve městech Cheb a Pardubice.*

Petr Toman

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Petr TOMAN**

Studijní program: **B6107 Humanitní studia**

Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Srovnání přístupu majoritní společnosti k etnickým menšinám ve městech Cheb a Pardubice.**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Úvod do problematiky

Obecně o etnických menšinách na území ČR

Interpretace údajů získaných z dotazníkového setření

Samotné srovnání pohledu na etnické menšiny v Chebu a Pardubicích

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOUČEK, S. Český pohled na Vietnamce. - Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2003.

GABAL, I. Etnické menšiny ve střední Evropě: konflikt nebo integrace. Praha: G plus G, 1999.

FEJTOVÁ, O. - LEDVINKA, V. - PEŠEK, J. Národnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech - Praha, město zpráv a zpravodajství. Praha : Scriptorium, 2001.

NEČAS C. Romové v České republice včera a dnes. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002.

SIROVÁTKA, T. Menšiny a marginalizované skupiny v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

ŠATAVA, L., Národnostní menšiny v Evropě: encyklopedická příručka. Praha: 1994.

ŠIŠKOVÁ, T. Menšiny a migranti v České republice. Praha : Portál, 2001.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Giuseppe Maiello, Ph.D.

Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Poděkování

Rád bych zde poděkoval vedoucímu své bakalářské práce – Mgr. Giuseppe Maiellovi a dále Soně Plešingerové a Renatě Pekařové za pomoc a inspirující připomínky.

SOUHRN

Tato práce se z obecného hlediska zaměřuje na problematiku menšin. V první části jsou nejprve obecně interpretovány některé významné termíny jako kultura, etnicita, rasismus a diskriminace. Poté práce seznamuje čtenáře s vývojem postavení menšin v českých zemích po druhé světové válce do současnosti a následně uvádí základní vědomosti a postřehy o 8 nejpočetnějších menšinách v České republice. Závěrečná část se zaměřuje na interpretaci provedeného dotazníkového šetření a to především v komparaci mezi městy Cheb a Pardubice.

Klíčová slova – Etnikum, minority, kultura, Romové, Vietnamci, Pardubice, Cheb

Abstrakt

This work is generally aimed at problems of minorities. In first part there are general interpretations of some important terms as culture, ethnicity, racism and discrimination. Next part inform reader about progression of position of minorities after the second world war in Czech republic until present. After this part there are noted basic learning and remarks of eight most numerous minorities in Czech republic. Final part is aimed at interpretation of performed questionnaire examination and especially at comparison between Cheb and Pardubice.

Keywords – Ethnic, minority, culture, Romany, Vietnamese, Pardubice, Cheb

Obsah:

I. Teoretická část

1. Úvod.....	8
2. Úvod do problematiky etnických menšin.....	9
2.1. Kultura.....	9
2.2. Etnicita a národnostní menšiny.....	10
2.3. Rasismus a diskriminace jako společenský problém.....	11
2.3.1. Rasa.....	11
2.3.2. Rasismus.....	12
2.3.3. Diskriminace.....	12
2.3.4. Afirmativní akce.....	13
2.4. Multikulturalismus jako východisko.....	14
3. Obecně o národnostních a etnických menšinách na území ČR.....	16
3.1. Stručná historie přístupu k menšinám od roku 1918.....	16
3.1.1. Situace za první republiky.....	17
3.1.2. Stav po druhé světové válce.....	18
3.1.3. Nástup komunismu a práva menšin.....	19
3.2. Situace po roce 1989.....	20
3.2.1. Motivy migrace obyvatel do ČR.....	21
3.2.2. Listina základních práv a svobod z pohledu ochrany menšin...	22
3.3. Nejčteněji zastoupené etnické a národnostní menšiny v ČR.....	24
3.3.1. Slovenská menšina.....	24
3.3.2. Polská menšina.....	25
3.3.3. Německá menšina.....	26
3.3.4. Ukrajinská menšina.....	27
3.3.5. Vietnamská menšina.....	28
3.3.6. Maďarská menšina.....	30
3.3.7. Ruská menšina.....	31
3.3.8. Romská menšina.....	32

II. Empirická část

4. Interpretace údajů získaných z dotazníkového šetření.....	34
4.1. Charakteristika výzkumu.....	34
4.2. Výsledky dotazníkového šetření.....	35
5. Samotné srovnání pohledu na etnické menšiny v Chebu a Pardubicích...	38
5.1. Hypotézy a teorie.....	38
5.2. Postoje občanů Pardubic.....	39
5.3. Postoje občanů Chebu.....	40
5.4. Vyhodnocení hypotéz.....	42
6. Závěrečné shrnutí.....	44
7. Použitá literatura a zdroje.....	45
8. Příloha – dotazník.....	48

I. Teoretická část

1. Úvod

Pojmy jako menšina, kultura či rasismus zná jistě, alespoň zevrubně, každý z nás. Setkáváme se s těmito výrazy často v tisku, televizi, na internetu, ale i v běžné lidské a každodenní komunikaci. Obvykle tato slova používáme, pokud chceme nějakým způsobem popsat dění kolem nás, ať již se týká přímo nás samotných, či je pouze zprostředkované médii či našimi známými. Dalo by se konstatovat, že menšinová etnika v České republice, potažmo problémy, které s sebou naše soužití s touto minoritní populací přináší, se dotýká nás všech. Každý toto soužití vnímá jiným způsobem, díky velkému množství nejrůznějších faktorů. Pomineme-li činitele jako je psychosociální nastavení každého člověka či pro někoho naučený (díky některým rasisticky zaměřeným sociálním skupinám) „odpor“ k jiným rasám a minoritním skupinám, tak nejdůležitější faktory pro vnímání etnických menšin jsou naše osobní zážitky a zkušenosti, předávané zkušenosti ostatních lidí, působení médií a také místo, kde žijeme. Právě výskyt určité etnické skupiny či skupin ve větším počtu v dané lokalitě je jedním z faktorů, které hypoteticky mohou ovlivnit naše smýšlení o tomto etniku díky časté interakci, která však nemusí probíhat vždy tak, jak bychom si přáli, ať už je to vinou naší či příslušníka daného etnika.

Cílem této bakalářské práce je, kromě základního vysvětlení pojmů spojených s etnicitou a popisu poznatků týkajících se menšin v České republice, zejména shromáždění postojů a vztahů majoritní společnosti vůči etnickým menšinám pomocí dotazníkového šetření a to v komparaci mezi městy Cheb a Pardubice. Zvolení právě těchto dvou měst je výhodné jak z důvodu svého rozdílného geografického umístění, tj. západ a stredo-východ České republiky, tak z důvodu poměrně odlišného počtu příslušníků etnických menšin a to zejména Romů a Vietnamců. Práce se bude zabírat především těmi menšinami, o kterých nejčastěji slyšíme ve sdělovacích prostředcích, či o kterých se vedou ty nejbouřlivější debaty, tedy těmi menšinami, které naše společnost označuje jako problémové.

2. Úvod do problematiky etnických menšin

Abychom se problematikou etnických menšin mohli zabývat hlouběji jako celkem, je nejprve potřeba si ujasnit základní terminologii. Mezi nejdůležitější pojmy, se kterými tato práce bude operovat, patří kultura, etnicita, multikulturalita, rasismus a diskriminace. Odborná literatura nám poskytuje velké množství nejrůznějších pojetí a výkladů těchto jevů. Tato teoretická část práce se v úvodu pokusí nastínit nejdůležitější prvky a poznatky vycházející z výše uvedených pojmů.

2.1. Kultura

Pojem kultura můžeme definovat pomocí širšího a užšího pojetí. V širším pojetí je kultura vymezena jako soubor všech činností člověka, kterými ovlivnil přírodu ať pozitivním či negativním způsobem, kromě jevů spojených s biologickou podstatou člověka. Pojem kultura je tedy vlastní pouze člověku, protože jako jediný ze živočichů přetváří a modeluje přírodu i k jiným potřebám, než je výlučně potřeba sebezáchovy a rozmnožování.

Podle širšího pojetí zahrnuje kultura všechno, co vytváří lidská civilizace - tedy jednak materiální výsledky (artefakty) lidských činností, jako jsou např. obydlí, nástroje, oděvy, plodiny, průmysl, dopravní a telekomunikační systémy, jednak duchovní výtvořiny lidí jako je umění, náboženství, morálka, zvyky, vzdělávací systémy, politika, právo aj. (Průcha, 2004). Naopak kultura definovaná v užším pojetí je brána jako soubor nejrůznějších hodnot, které jsou společné pouze příslušníkům daného společenství.

Podle užšího pojetí (uplatňovaného v kulturní antropologii a také v interkulturní psychologii) je pojem kultura vztahován spíše k projevům chování lidí - tedy kulturou určitého společenství se míní jeho zvyklosti, symboly, komunikační normy a jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávané zkušenosti, zachovávaná tabu (Průcha, 2004).

Kultura v užším pojetí je tedy representována pouze příslušníky jednotlivých společenství a jejich činnostmi vedoucí k vytvoření daného svěbytného kulturního prostředí či civilizace. Vzhledem k tomu, že tato práce bude zkoumat menšiny i jako celek, je vhodné si pod pojmem kultura představit právě toto druhé užší pojetí vedoucí k lepšímu pochopení a porozumění nejrůznějším etnickým minoritám, o kterých se budeme nadále zmiňovat.

Je zejména důležité dokázat si představit danou kulturu očima samotné této kultury a snažit se nepřístupovat k menšinám s etnocentrickým postojem, který je dnes v České republice velmi rozšířen a dokáže uškodit nejen „cizincům“, ale i nám.

2.2. Etnicita a národnostní menšiny

Míšení a setkávání odlišných lidí pocházejících z nejrozmanitějších kultur a národů je v dnešním světě naprosto přirozeným fenoménem. Tento jev se samozřejmě projevoval již před stovkami let a migrace jako taková je pro člověka ve své podstatě naprosto přirozená činnost, která je v některých případech, a to zejména v minulosti, naprosto nezbytná k samotnému přežití. Ovšem až v dnešním globalizovaném světě, kde funguje relativní volnost a svoboda, alespoň pokud se zaměříme na západní svět, se migrace, setkávání kultur a problémy z toho plynoucí stávající velkým všespolečenským tématem, které je rozebíráno z nových úhlů a perspektiv.

Výklad pojmu etnicita, respektive etnikum není, díky svému obširnějšímu významu, naprosto jednotně definován. Například Sociologický slovník etnikum pojímá jako: Skupinu jedinců, kteří se od jiných skupin odlišují svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových, dále pak svou historií, sebepojetím, vědomím společného původu a také tím, že jsou jako etnický odlišní vnímáni druhými. Někdy se pojem etnikum používá též ve významu národní menšiny, jejíž kultura se liší od kultury většinové, ale etnikum není nutně totožné s národem. Na rozdíl od rasy příslušníci etnika nemají takové fyzické znaky, kterými by se výrazně lišili od příslušníků většiny. Důležitější je spíše odlišnost hodnot, norem, chování a jazyka (Jandourek, 2001).

Velký sociologický slovník naopak v pojmu etnicita zdůrazňuje i atribut rasy: Jde o společenství lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu (Winkler, 1997).

Tato nuance v pojetí rasy a odlišných či společných fyzických znaků se objevuje i v dalších interpretacích, které berou či neberou na zřetel migraci a míšení jednotlivých etnik. Pro potřeby této bakalářské práce budeme nadále etnikum považovat za menšinu, která se od majoritní společnosti liší jak rozdílnou kulturou, tak často také rasovým původem.

2.3. Rasismus a diskriminace jako společenský problém

V České republice – tedy v naší společnosti, stejně jako v každém jiném společenství, zákonitě vznikají nejrůznější sporné otázky a problémy, na které má každý jedinec či celá skupina jiný pohled, názor a každý může vidět velmi rozdílné způsoby řešení. Mezi nejpálčivější dlouhodobé a stále aktuální problémy, kromě obvyklých jevů jako kriminalita, sociální situace či životní prostředí, patří právě rasismus a diskriminace odlišných etnik.

2.3.1. Rasa

Pokud se chceme zabývat rasismem, bude příhodné nejprve vysvětlit, co znamená pojem rasa. Jan Průcha v knize Interkulturní psychologie vysvětluje tento termín takto: Rasa je pojem používaný v biologii člověka a především ve fyzické antropologii. Historicky se vyvinul v souvislosti s rozvojem srovnávací anatomie, kdy věda objevovala a upřesňovala, že lidský rod (*homo sapiens*) není jednotný, nýbrž se odlišuje určitými anatomickými znaky, jako je barva kůže, vlasů a očí, tvar lebky a obličeje, výška a tělesné proporce. Vytvořila se vědecká teorie lidských ras či plemen. V novější době jsou jako rozlišovací znaky ras používány ještě další charakteristiky, především rozdíly mezi lidskými populacemi vyjádřené genetickou informací (Průcha, 2004).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že členové lidského druhu mají odlišnou fyziologii a proto současná vědecká terminologie vyčleňuje tři základní rasy-plemena a to europoidní, mongoloidní a negroidní. Pojem rasa, ač je jako vědecký termín striktně neutrální, se v běžné řeči častokrát objevuje s jistým pejorativním nádechem právě v souvislosti s rasismem a pocitem nadřazenosti. I z tohoto důvodu někteří současní badatelé (zejména antropologové) tento pojem striktně odmítají a nahrazují ho politicky korektnějším termínem antropologický typ. Problematika ras je kontroverzní především díky velmi časté generalizaci – tedy aplikování poznatků (zvláště negativních) o rozdílech mezi rasami na celou skupinu (menšinu) bez bližšího poznání daného jedince.

2.3.2. Rasismus

Jako velká většina termínů ve společenských vědách je i pojem rasismus v různé odborné literatuře interpretován trochu rozdílným způsobem. Proto si zde zkráceně uvedeme dva nepatrně odlišné výklady, aby definice pojmu rasismus byla pokud možno co nejvíce vyčerpávající. Encyklopedie Universum uvádí: Rasismus – nepřátelské pocity, postoje i chování vůči příslušníkům jiné rasy, mohou být individuální a spontánní, i přerůst v hromadnou akci (pogrom), být součástí nějaké ideologie, či samostatnou ideologií a nabývat organizovaných, státem připouštěných nebo podporovaných forem (nacismus). Rasismus se projevuje zejména vůči rasové skupině, tvořící v dané společnosti menšinu

Rasismus – přesvědčení o výjimečném postavení a hodnotě vlastní rasy a méněcennosti ras ostatních. Jiné rasy bývají někdy pocíťovány jako nebezpečí pro rasu vlastní (Jandourek, 2001).

Problematika rasismu je nesmírně složitá a lze na ni nahlížet z mnoha různých pohledů. Zjednodušeně by se dalo konstatovat, že u nás existují dva protichůdné tábory, v jednom jsou zastánci menšin a v druhém jejich odpůrci. Obě dvě skupiny však často při argumentaci a obhajobě svých názorů jdou do zbytečných extrémů a vidí pouze to, co chtějí vidět, a to také předkládají svým oponentům. Pokud má někdo špatnou zkušenost například s Romem a byl svědkem přepadení a někdo naopak dobrou a zná několik Romů, co studují na vysoké škole, těžko se takoví lidé v diskuzi shodnou, pokud se každý bude záměrně držet pouze té své pozitivní či negativní zkušenosti. Je proto velmi důležité se snažit udržet si co nejvyšší možnou míru objektivitu a globálního náhledu, což se zatím naší společnosti bohužel příliš nedaří.

2.3.3. Diskriminace

Pojem diskriminace (z latinského *discriminare* – rozlišovat) má mnoho různých koncových hledisek, tedy může být směřován proti jakémukoliv jedinci či skupině, která se nějakým fyzickým znakem či svým chováním a jednáním vymyká vůči „normální“ společnosti. Rovnocenný přístup k těmto odlišným skupinám je tedy odmítán.

Typů diskriminace je ohromné množství a objevují se stále nové motivy proč někoho, kdo se liší, omezovat. Mezi nejrozšířenější důvody můžeme zařadit: pohlaví, věk, zdravotní postižení, náboženství, národnost a rasová příslušnost.

Právě rasismus jde ruku v ruce s diskriminací. Jestliže se rasistická stanoviska projevují na úřadech, ve školách či jiných veřejných místech, může zde docházet k takzvané rasové diskriminaci. Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace, zavazující smluvní strany (tedy i Českou republiku) k odstranění všech forem rasové diskriminace a k jejímu včasnému předcházení, která byla přijata v prosinci 1965 rezolucí Valného shromáždění OSN, přichází s touto definicí: Výraz "rasová diskriminace" v této úmluvě znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.

O tom, že se v České republice vyskytuje rasová diskriminace (zvláště vůči Romům), není pochyb. Na tento problém upozorňuje i celosvětové hnutí pro mezinárodně uznaná lidská práva - Amnesty International ve své výroční zprávě z roku 2005: Diskriminace a nerovné postavení Romů v ČR stále zůstává skutečností. Obzvlášť zřetelné je to v omezeném přístupu Romů ke vzdělání – romské děti jsou v neúměrně vysoké míře umístovány do zvláštních škol. Stejně znepokojivé je časté odebírání dětí z romských rodin a jejich umístování do péče státních ústavů nebo do pěstounské péče (Amnesty International, 2004).

2.3.4 Afirmativní akce

Na druhou stranu však snaha při pomoci menšinám v jejich začlenění do majoritní společnosti naráží na problémy, zvláště pokud je tato snaha vytvářena pomocí pozitivní diskriminace respektive pomocí takzvaných afirmativních akcí (vyrovnávací akce).

Tyto afirmativní akce mají za cíl zajistit, pomocí vládních nařízení, diskriminovaným skupinám stejné příležitosti, například při hledání zaměstnání či při přijímacích pohovorech na střední nebo vysoké školy, jako má majoritní společnost. Tedy zvýhodnit je před většinou tak, aby v konečném důsledku měli možnost, dosáhnout stejného uplatnění jako většina.

V České republice jsou tyto vyrovnávací akce směřovány především na romskou populaci a jsou zaváděny programy, které kupříkladu mají za cíl podporovat bydlení pro sociálně slabé, umožnit romským studentům dosažení středoškolského vzdělání či pořádat kurzy připravující Romy pro práci v policii.

Ač jsou tyto snahy zajisté chvályhodné, není naprosto zaručené, že přinesou kýžený efekt a to z několika důvodů. Příslušníci většiny totiž mohou namítat, že toto zvýhodňování vůči nim není spravedlivé, a je nutno podotknout, že z jisté části budou mít pravdu. Dále tato opatření vedou ke slabé vůli diskriminovaných po změně svého společenského statusu a v tomto duchu mohou vychovávat své potomky, neboť vidí, že i bez jejich přičinění o ně bude „náležitě postaráno“. A také tato afirmativní politika může podporovat přesvědčení, že příslušníci menšin nejsou schopni vyhovět obvyklým požadavkům společnosti, a tím pádem mohou být považováni za druhořadé. Podle kritiků afirmativních akcí právě tyto důvody paradoxně povedou k ještě větší roztroušenosti a rasové nenávisti uvnitř společnosti.

2.4. Multikulturalismus jako východisko

Obyvatelé České republiky, resp. Československé republiky nebyli do revolučního roku 1989 příliš zvyklí na interakci s odlišnými etniky, které mají značně odlišnou kulturu, vyznávají jiné hodnoty a používají jiný komunikační styl. Jedinou minoritou, se kterou se měli možnost obyvatelé České republiky setkávat ve větším měřítku, byli Romové, kteří však stáli na okraji společnosti, díky zájmu vlády asimilovat Romy s většinovou populací a snaze, aby tato menšina byla pokud možno co nejméně „vidět“.

Až po otevření hranic v roce 1989 došlo k náhlému nárůstu počtu menšin, který v menším měřítku pokračuje dodnes. Dlouhodobá uzavřenost České republiky vůči okolnímu světu je také jeden z důvodů, proč některým lidem dělá takový problém žít s určitou menšinou v jednom městě, ulici či domě; kulturní hranice je pro ně stále příliš velká.

Největším současným problémem soužití majoritní společnosti s etnickými menšinami je právě špatná komunikace, vzájemné nedorozumění a nepochopení.

Pokud bychom měli všichni stejnou minulost, kulturu, tradici a zkušenosti, byl by komunikační proces poměrně snadný. Pocházíme však z nejrůznějších míst, máme jinou kulturu, jiný etnický původ, máme jiná očekávání, jiné zkušenosti, představy a přání, a tak

nereagujeme všichni stejně – hlavně nečteme informace našeho partnera v komunikaci shodně jako on (Šišková, 2001).

Multikulturalismus je právě takový ideový a politický směr, jehož východiskem a snahou je soužití jedinců, ale i skupin z nejrůznějších kultur v jednom demokratickém státě, aniž by docházelo ke konfliktům. Tento směr dokonce tuto koexistenci považuje za výhodnou pro obě dvě skupiny, díky jejich vzájemnému působení a kulturnímu obohacování.

Konečným záměrem je pak unifikace všech občanů daného státu bez důrazu na jejich původ, kulturu či rozdílné fyzické znaky. Na rozdíl od asimilace však multikulturalismus usiluje o to, aby si každá menšina ponechala své osobité kulturní odlišnosti.

Mezi nejznámější takto smýšlející a jednající státy patří například Nizozemsko, skandinávské státy či Německo. V naší republice je toto úsilí zatím v začátcích, i když již existují projekty, které se touto problematikou podrobně zabývají jako například projekt Kontaktní centrum (www.multikultura.cz) či multikulturní centrum Praha: Od svého založení v roce 1999 neustále rozšiřujeme svou nabídku vzdělávacích, kulturních a informačních aktivit. Pro děti, studenty, učitele, knihovníky, ale i širokou veřejnost připravujeme dílny, kurzy, mezinárodní semináře, diskuse, filmové a literární večery, internetové stránky o migraci či multikulturním knihovnictví. Pro zájemce o multikulturní témata je otevřena veřejná knihovna.

Otázka soužití různých etnických či národnostních menšin společně s majoritní společností je však nesmírně komplexní a citlivá. Je třeba, aby úsilí o začlenění minorit do našeho společenství bylo jak na straně většiny při akceptaci nových kultur a zvyklostí, tak na straně menšin a jejich snaze se naučit alespoň základům majoritního jazyka a prostředí, abychom mohli navzájem komunikovat a tím pádem si lépe porozumět a pochopit se.

3. Obecně o národnostních a etnických menšinách na území ČR

Tato část bakalářské práce bude mít za úkol prozkoumat a popsat vývoj a obecné přístupy (včetně některých důležitých zákonů a mezinárodních smluv) k etnickým či náboženským menšinám na časové ose od první republiky do začátku 21. století.

Dále bude věnována pozornost nejdůležitějším a zejména tedy nejpočetnějším minoritním skupinám a snaze porozumět jejich odlišným zvyklostem, kultuře, postojům a přístupu k majoritní společnosti, tak aby bylo možno alespoň z části pochopit, proč se daná menšina „chová tak, jak se chová“ a jaké k tomu vedou příčiny.

3.1. Stručná historie přístupu k menšinám od roku 1918

Jak již jistě bylo mnohokrát vyřčeno z úst historiků a mnohokrát napsáno v odborné literatuře: Pokud chceme správně porozumět přítomnosti, je důležité také nejprve pochopit minulost. Ani zde tomu nebude jinak. Jak uvedl Prof. PhDr. Jaroslav Pánek při své přednášce proslouené na Evropském kongresu učitelů dějepisu v Praze: Aktuální situace ve vztahu většiny a menšin má sice historické kořeny, jeho další vývoj je však především úkolem dlouhodobé kultivace těchto vztahů v budoucnosti...Dějiny mezinárodních vztahů a konfliktů, zvláště pak historie menšin, jsou nesmírně vážným tématem historického výzkumu i popularizace a výuky dějepisu. Velmi snadno se stávají obětí zájmu mocných a je proto povinností historiků a učitelů dějepisu, aby soustavně usilovali o co možná objektivní výklad menšinových problémů a jejich historických souvislostí (Pánek, 2002).

Samozřejmě že fyziologické a kulturní rozdíly mezi lidmi existují odedávna a problémy spočívající ve vzájemném nepochopení a z toho vyplývající nesnášenlivosti či dokonce nenávisti nejsou mezi minoritní a majoritní společností žádným novodobým „výmyslem“. Avšak až přibližně v posledních několika stoletích a to především ve 20. a nyní v 21. století se na tento problém začíná nahlížet i pomocí jiné optiky než pouze té, ve které je „ten jiný“ automaticky považován za druhořadého. Začíná se objevovat náhled, který je úzce propojen (v některých obdobích) také s morálkou a etikou. Na následujících řádcích se pokusíme tento vývoj popsat.

3.1.1. Situace za „první republiky“

Po rozpadu Rakouska - Uherska se na území tehdejší Československé republiky vyskytovaly především tyto menšiny: Němci, Maďaři, Poláci a Rusíni. Československá vláda pro ně připravila podmínky demokratického rozvoje, vyspělého menšinového školství, spolkového života a reprezentace, jaké nedokázal zaručit svým menšinám žádný sousední stát. Umožnila představitelům menšin, aby se důstojně podíleli na vládě ve státě, a podpořila posílení menšin o demokraty, kteří museli uprchnout před diktátorskými režimy ve svých vlastních státech. Československo se stalo novým domovem jak Rusů a Ukrajinců, kteří prchali před komunismem, tak i Němců a Rakušanů, jež ohrožoval hitlerovský nacismus. (Pánek, 2002)

Takovéto zacházení taktéž právně vyplývalo z některých podepsaných smluv a to zejména ze smlouvy o ochraně menšin (č. 121/1920 Sb.) mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými (USA, říše britská, Francie, Itálie a Japonsko) a Československem, podepsané v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, která stvrzovala práva menšin.

Mezi tyto oprávnění patřila zejména rovnost před zákonem a požívání stejných práv občanských a politických bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství. Tato rovnost měla platit, zejména pokud jde o volné užívání jakéhokoli jazyka, ať ve stycích soukromých nebo obchodních, či ve věcech týkajících se náboženství, tisku nebo veřejných projevů jakéhokoli druhu. Dále měla československá vláda poskytnout v městech a okresích, v nichž sídlil značný zlomek příslušníků jiného jazyka než českého, aby se dětem těchto československých příslušníků dostalo vyučování v jejich vlastní řeči, avšak s dodatkem, že je možno učinit vyučování českého jazyka povinným.

První republika dokonce připouštěla i národnostně orientované politické strany – například po volbách v roce 1929 bylo v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění zastoupeno celkem 16 politických stran, z toho 5 německých a 2 maďarské; z celkového počtu 300 poslanců bylo 92 jiné národnosti než české. (Mikule, 1999)

Z předchozích řádků lze tedy vysledovat, že přístup Československé republiky (alespoň jako oficiálního subjektu) byl k národnostním menšinám tolerantní a podporující.

Tento postoj však v následujících letech vedl ke snaze německé menšiny o co největší vlastní autonomii, přičemž byly učiněny pokusy vytvořit samostatné německé provincie (Deutschböhmen, Sudetenland) a část tohoto území připojit k Rakousku. Požadavky nacisticky orientované strany Sudetoněmecké strany v roce 1938 mířily tak daleko, že k jejich

uskutečnění by bylo třeba zásadních ústavních změn, a že by ve svých důsledcích znamenaly územní rozdělení státu. Na osudovém vývoji již nic nezměnily ani návrhy vlády na řešení národnostních poměrů vycházejících zejména z principu proporcionality (kolik procent obyvatelstva určité národnosti je ve státě, takové jí bude poskytnuto zastoupení ve státních službách, správě atd.). Navzdory těmto smířlivým snahám vydal vůdce Sudetoněmecké strany K. Henlein v září 1938 prohlášení o připojení sudetských území k říši. Tzv. mnichovská dohoda, uzavřená 29. září 1938 bez účasti Československa, podle níž mělo být postoupeno sudetoněmecké území Německu. Druhá světová válka pak „odstranila“ demokracii a práva jak českého národa, tak menšin, jako byli zejména Židé ale také Romové. Tyto menšinové skupiny byly následně pronásledovány a surově vražděny (Mikule, 1999).

3.1.2. Stav po druhé světové válce

Šestiletý teror zničil meziválečné snahy o česko-německé sblížení. Oboustranná nenávisť byla obrovská, a to tím spíše, že na samém konci války se názorně projevil nejzvrudnější stránky nacistického režimu: pochody smrti, zveřejnění zpráv o koncentračních táborech a nakonec i vraždění českého civilního obyvatelstva jednotkami SS a zfanatizovanými nacisty v posledních hodinách války. Bylo by pošetilé s odstupem desítek let soudit, že klidné soužití s německou a maďarskou menšinou mohlo být obnoveno vzápětí po těchto hrůzách. (Pánek, 2002)

Jak dále uvádí Mikule v knize Etnické menšiny ve střední Evropě: Prezident Beneš už za války napsal, že „ochrana takzvaných menšin v budoucnosti by měla spočívat především na ochraně všech demokratických práv lidských. Nebude už možno v jednotlivých státech tvořit z menšin politické, mezinárodně skoro uznávané právní jednotky, neboť se pak stávají zárodkem separatismu a státního rozvratu.“

Československá republika se tedy snažila nadále budovat demokratická práva stejná pro menšinovou i většinovou společnost, avšak atmosféra po druhé světové válce byla velmi odlišná oproti první republice a podporovala při zacházení s menšinami větší opatrnost.

Bezprostřední historická zkušenost způsobila značnou morální devastaci společnosti, vedle dozvuků nacistické ideologie narůstal vliv ideologie komunistické, měnila se vnitropolitická struktura i zahraničně-politická orientace, došlo k intenzivnímu nárůstu národního vědomí. Poválečná společnost obtížně hledala novou politickou i společenskou identitu (Novotná, 2006).

3.1.3. Nástup komunismu a práva menšin

V únoru roku 1948 se monopolní moci ve státě chopila komunistická strana a vláda přijala v květnu 1948 novou Ústavu, která ovšem postavení národnostních menšin a jejich příslušníků vůbec neupravovala a dosavadní úpravu jazykového práva zrušila. Hlavní ideologickou myšlenkou k této státní „apatii“ vůči národnostním menšinám bylo přesvědčení, že „třídní podstata lidově demokratického státu přímo vylučuje jakýkoli národnostní útlak a diskriminaci.“ Bylo považováno za dostačující, když ústava zaručovala obecně všem občanům bez rozdílu rovnost před zákonem, právo na vzdělání, právo na práci a ostatní významná práva sociální (Mikule, 1999).

Nová Ústava, která vznikla v roce 1960, již vzala částečně v potaz i některé „vyvolené“ národnostní menšiny a zaručovala rovnoprávnost všech občanů bez zřetele na národnost a rasu. Dále stanovila, že „občanům maďarské, ukrajinské a polské národnosti zabezpečuje stát všechny možnosti a prostředky ke vzdělání v mateřském jazyce a ke kulturnímu rozvoji.“

Ústava z roku 1968 vstupující v platnost 1. ledna 1969 vymezila Československou socialistickou republiku jako federativní stát dvou rovnoprávných bratrských národů a to Čechů a Slováků. Dále bylo stanoveno, že národ český a slovenský je „rozhodnut vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národnosti.“

Dále měl občan právo svobodně rozhodovat o své národnosti, nátlak směřovaný k odnárodnění byl zakázán, příslušnost ke kterékoli národnosti neměla být žádnému občanu na újmu při jeho politickém, hospodářském a společenském životě. Kromě toho měly být národnosti zastoupeny (přiměřeně ke své početnosti) v zastupitelských sborech (Federální shromáždění, Česká a Slovenská národní rada, národní výbory). Výlučně občanům maďarské, německé, polské a ukrajinské národnosti se „v rozsahu přiměřeném zájmům jejich národního rozvoje a za podmínek stanovených zákony“ zabezpečovalo právo užívat jejich jazyka v úředním styku v oblastech obývaných příslušnou národností. Tato práva však nikdy nebyla podepřena speciálními zákony – proto byl právní význam celé této úpravy prakticky nicotný (Mikule, 1999).

Nevůle komunistického Československa k tvorbě nových zákonů týkajících se národnostních a etnických menšin, které by blíže upravovaly jejich práva, vycházela

pravděpodobně zejména z ideologie státu, tedy z podstaty, že zemi „vládne“ pracující lid a netřeba v něm vidět nebo hledat nějaké hlubší rozdíly, samozřejmě kromě Romů, které komunistický režim vyrval z kořenů jejich přirozenosti a snažil se je rozptýlit mezi ostatní obyvatelstvo.

Dalším důvodem k částečnému „přehlížení“ menšin mohl být i jejich nízký počet. Český statistický úřad uvádí, že Československá republika v roce 1980 počítala kromě České a Slovenské národnosti (9733925 a 359370 obyvatel) pouze 66123 obyvatel polské národnosti, 58211 obyvatel německé národnosti a 65000 obyvatel jiných národností. Pokud vezmeme v potaz celkové množství občanů žijících v Československé republice (10293000) dojdeme k tomu, že počet příslušníků menšin (opět vyjímaje Romy) se blížil pouze ke dvěma procentům celkové populace ČSSR. Což je i proti poválečnému období, kdy procentuální podíl menšin dosahoval šesti procent, velmi nízká hodnota, která se patrně také podepsala i na částečné „ignoraci“ minoritních příslušníků státem.

3.2. Situace po roce 1989

Československý stát prošel ve vztahu majoritní společnosti k národnostním či etnickým menšinám od roku 1918 do období po sametové revoluci rozmanitým vývojem. Počáteční mnohonárodnostní první republika, která i přes svou „nedospělost“ dokázala menšinám zajistit toleranci a přiměřenou státní podporu, německá „nadřazená“ menšina nárokuje si příhraniční oblasti, či téměř naprosto většinové postavení majoritní společnosti s několika málo národnostními menšinami za období komunismu.

Toto všechno jsou části stránek naší historie, které nám mohou pomoci pochopit současné dění, kdy do naší republiky proudí velké množství nám odlišných skupin a většinové české obyvatelstvo je tak každodenně konfrontováno s jinak kulturně obohacenými jedinci.

Porevoluční situace v Československé republice a pozdější České republice byla a je díky opětovnému návratu k demokracii značně odlišná od předchozích období, která podporovala jistou vnitřní uzavřenost vůči „cizím“ a snahy o jejich asimilaci do většinového společenství. Nově přichází vlna migrujících osob, která se zvedla po revoluci v roce 1989, přinesla v oblasti menšin mnoho změn a to jak v oblasti práva a státních zásahů do této problematiky, tak v oblasti měnícího se celospolečenského vědomí.

České obyvatelstvo bylo konfrontováno s dosud kulturně neznámými cizinci. Současně bylo postaveno před ideu respektování kulturní jinakosti druhých jako nezbytného požadavku soužití v současné Evropě. Opět muselo zvažovat své postoje (Bittnerová, a další, 2005).

3.2.1. Motivy migrace obyvatel do ČR

Samotní migranti a soubor jevů s nimi spojených nabývá velmi komplexních a složitých podob. To platí zejména o jejich rozhodování a následném chování v „nově nalezené“ společnosti.

Dušan Drbohlav uvádí několik heterogenních faktorů, kterým toto rozhodování a chování může podléhat: Faktory se často rozličně vážou ke třem prostředím – místu emigrace, cílovému místu imigrace i tranzitním zemím, skrze něž migrant pouze prochází. Do hry kromě řady jiných parametrů (pohlaví, věk, vzdělání, zdraví) vchází geografická poloha těchto prostředí, socioekonomická situace v krátkodobém i dlouhodobém pohledu, migrační politiky, migrační historie daných zemí, míra tolerance, resp. stupeň xenofobie, ale např. i náhoda a souběh dějinných událostí. Migrant tak většinou není pánem situace, jeho vnitřní pohnutky i vnější chování jsou do značné míry formovány vnějšími makrosilami, které rámuji konečný migrační obraz (Drbohlav, 2001).

Novodobé migrace obyvatel (týkající se i České republiky), které většinou směřují z východu na západ, tedy obecně z chudších do bohatších oblastí, mají především dvě příčiny. Jednou z nich je potřeba najít si lepší, nebo alespoň nějakou pracovní příležitost a udržet či zlepšit si tímto svou životní úroveň či životní úroveň celé své rodiny. Druhým motivem migrace je snaha si nalézt dočasný úkryt či útočiště, respektive získat v dané zemi politický azyl. Nejprve se pokusíme charakterizovat první důvod migrace.

V podmínkách transformující se občanské společnosti ČR, získalo pracovní přistěhovalectví charakter spontánnosti a osobní iniciativy. Již v roce 1991 začali cizinci působit v ČR převážně na základě individuálně uzavřených pracovních smluv a naopak zaměstnávání v rámci státem dohodnutých mezivládních úmluv ztrácelo na významu. V období 1995 až 2000 pracovalo podle úřední evidence v zaměstnanecké a podnikatelské sféře ČR v těchto rocích mezi 148 až 194 tisíci cizích státních příslušníků (Bittnerová, a další, 2005).

Mezi nejčastější takto se profilující imigranty, se po roce 1989, respektive 1993, zařadili obzvláště Slováci, Vietnamci, Ukrajinci a Rusové. Občané slovenské národnosti podle všeho stále považují Českou republiku za svůj „druhý domov“ a je proto pro ně naprosto přirozené a žádoucí ucházet se o zaměstnání na českém trhu práce. Ukrajinci si ve velké většině naopak přijíždějí do České republiky pouze vydělat, aby dokázali poskytnout obživu své rodině na Ukrajině, aniž by zde hodlali pobýt delší čas než je nezbytné, či se zde chtěli dokonce etablovat a zakládat rodinné a přátelské svazky. Poslední důležitou imigrantskou složkou přicházející kvůli lepšímu živobytí jsou Rusové a Vietnamci. Tyto dvě skupiny mají obdobnou výdělečnou činnost a to činnost podnikatelskou, přičemž Vietnamci se soustředí zejména na menší obchod, jakým jsou různá bistra, stánky s rychlým občerstvením a tzv. večerky.

Druhým motivem migrantů se stalo přistěhovaectví za účelem získání statutu azylanta s dlouhodobým pobytem. Jak dále popisuje Helena Nosková: V 90. letech 20. století se ČR stala, obdobně jako další státy střední Evropy, přestupní nebo cílovou zemí pro uprchlíky a běžence. Ti přicházeli v situace globální destabilizace své společnosti, v situaci osobního ohrožení v nepřijatelné politické atmosféře i v situaci hraničních mezi své ekonomické existence vázané na ekonomický propad státu. Počet těchto imigrantů, byl ve srovnání s pracovním přistěhovaectvím méně významný. Mezi nejčastější žadatele o azyl patřili občané nástupnických států po bývalé Jugoslávii, dále občané z Vietnamu, Bulharska a Rumunska a v poslední době také skupiny z Ukrajiny, Moldavska, Arménie, Gruzie a Afghánistánu. V letech 1990 až 2001 bylo podáno 51988 žádostí o azyl, z nichž bylo přiznáno pouze 2114 žádostí. (Bittnerová, a další, 2005)

3.1.5. Listina základních práv a svobod z pohledu ochrany menšin

Po pádu železné opony a otevření hranic se na českém území začali vyskytovat příslušníci takových etnik a národů, se kterými se občan Československa za komunismu neměl téměř možnost setkat a komunikovat. V této „neznámé situaci“ pak bylo nutno přikročit k určitým státním zásahům, které by vedly ke společné a po právní stránce spravedlivé koexistenci.

Jedním z prvních nezbytných kroků po sametové revoluci se stalo upravení právního rámce a přijetí některých mezinárodních smluv a norem. Základním úkonem bylo schválení

nové Ústavy, jejíž součástí je Listina základních práv a svobod, která upravuje obecná práva všech státních občanů České republiky: Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení (čl. 3 odst. 1). Ve 2. odstavci 3. článku se dále uvádí: Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodňování.

Listina základních práv a svobod je dále koncipována tak, že práva menšin upravuje přímo samostatná 3. hlava Listiny, která praví: Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu (čl. 24).

Článek číslo 25 následně pokračuje: Občanům tvořícím národní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích.

Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též:

- a) právo na vzdělání v jejich jazyku,
- b) právo užívat jejich jazyka v úředním styku,
- c) právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

Listina základních práv a svobod tedy definuje všeobecnou ochranu, práva a postavení příslušníků národnostních a etnických menšin, které pak nadále specifikují a rozvíjejí zákony nižší právní síly (např. zákon č. 40/1993 Sb., č. 468/1991 Sb., či č. 65/1991 Sb.) a některé akceptované mezinárodní úmluvy, jako například Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin, která stanoví ochranu práv příslušníků národnostních menšin v rámci evropských standardů.

Politický a společenský vývoj v Československu po roce 1989 (od roku 1993 v České republice) vnesl do vztahu státní administrativy k národnostním menšinám a etnickým skupinám novou polohu. Základním přístupem se stalo respektování identity všech etnických subjektů, které se chtějí za tyto subjekty považovat, neomezování jejich společenských či politických iniciativ a podpora jejich kulturních aktivit. (Bittnerová, a další, 2005)

3.3. Nejčteněji zastoupené etnické a národnostní menšiny v ČR

V České republice se kromě autochtonních menšin začali v průběhu končícího 20. století vyskytovat rozličné etnické či národnostní skupiny. Příslušníci těchto skupin pro většinové obyvatelstvo byli a často stále jsou neznámí a cizí, díky rozdílné kultuře, tradicím, zvykům a v neposlední řadě i díky jejich často odlišnému vzhledu. Často si tedy může příslušník majoritní společnosti položit otázku: „Kdo jsou ti druzí a jak s nimi mám žít v jednom společném prostoru?“. Odpověď na tuto nelehkou otázku je možno hledat v toleranci, respektování a pochopení odlišného.

Každá menšina žijící v ČR má svá vlastní specifika a každou menšinu vidí (nebo chtějí vidět) příslušníci většiny v určitých stereotypech, o jejichž oprávněnosti by se patrně dalo úspěšně polemizovat. Český statistický úřad uvádí, že v České republice žijí obyvatelé přibližně 18 různých národností (menšiny s velmi malým zastoupením se řadí do kategorie „jiné“), včetně české, moravské a slezské národnosti, mezi nejpočetněji zastoupené (tj. menšiny, které zaujímají více jak 0,1 % celkové populace ve státě) patří občané slovenské, polské, německé, ukrajinské, vietnamské, maďarské, ruské a romské národnosti. Na následujících řádcích se pokusíme přinést základní informace o kultuře, hodnotách, postavení a problémech těchto nejčteněji zastoupených etnických menšinových skupin v České republice.

3.3.1. Slovenská menšina

Podle sčítání lidu žilo v roce 2001 v České republice 193 190 občanů slovenské národnosti, jednalo se tedy o nejsilněji zastoupenou menšinu. Díky nadále přetrvávající kulturní a jazykové příbuznosti a jakéhosi „bratrského pouta“ s českým národem nepocítují zástupci slovenského národa významnější mezietské napětí či dokonce rozpory.

Podle serveru www.vlada.cz v působí České republice 11 občanských sdružení, která jsou prezentována jako sdružení slovenské menšiny. Mezi nejpočetnější patří *Klub slovenskej kultúry* (2600 členů), *Obec Slovákov v ČR* (1 250 členů v 12 organizacích) a *Slovensko-český klub* se základnou 400 členů.

Slovenská menšina v ČR se také vyznačuje širokou škálou aktivit, kterými se snaží demonstrovat hodnoty, kulturu a snahu o uchování svého jazyka. Některé nejdůležitější aktivity si uvedeme: *Mezinárodní festival Praha srdce národů* (mezinárodní folklorní festival), *Folklór bez hranic*, *Dny slovenské kultury* v jednotlivých městech ČR a jiné. Kromě těchto činností slovenská menšina také publikuje 4 periodika a to měsíčníky *Listy*, *Slovenské dotyky* a *Korene* a jeden čtvrtletník *Zrkadlenie – Zrcadlení*.

Hlavní problém, který se začíná projevovat především v posledních několika letech a to i z české strany, je postupná ztráta česko-slovenské pasivní dvojjazyčnosti. Možné důvody osvětluje Vladimír Skalský ve Zprávě o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2006 (nadále jen „Zpráva 2006“): „Příčiny vidíme v deficitu výskytu slovenštiny v elektronických médiích, zejména ve veřejnoprávní České televizi, a dále v českém školství, i když v této oblasti dochází zásluhou iniciativy MŠMT a odborných pracovišť k jistému pokroku.“ Skalský spatřuje další problémy rovněž v postupném značném poklesu úrovně finanční podpory aktivit slovenské národnostní menšiny ze strany České republiky a také jako jistou neduhu vidí nedostatečnou úroveň komunikace mezi některými subjekty slovenské národnostní menšiny.

3.3.2. Polská menšina

Druhou nejvýznamnější (vzhledem k početnému zastoupení) menšinou na území České republiky jsou podle posledního sčítání lidu občané polské národnosti (52095 osob). Občané této národnosti se vyskytují především v oblasti Těšínského Česka, kde jich přebývá okolo 80% z celkového počtu, početné množství žije také v Praze.

Podle www.vlada.cz jsou aktivity příslušníků polské národnostní menšiny v České republice organizovány především dvěma občanskými sdruženími a to *Kongresem Poláků v České republice* (zastupuje polskou národnostní menšinu ve vztahu k majoritní společnosti, orgánům státní správy a samosprávy, sdělovacím prostředkům; koordinuje činnost polských spolků působících v ČR, jež se v něm sdružují.) a *Polským kulturně osvětovým svazem v ČR* (při kterém působí sekce historická, taneční, divadelní a literárně-umělecká), a kromě toho zde také působí dalších 28 občanských sdružení. Polská menšina dále vydává periodika, a to obdeník *Głos ludu*, čtrnáctideník pro děti a mládež *Nasza Gazetka*, měsíčník *Zwrot* a *Kurier Praski*.

Mezi polskou menšinou jsou velmi oblíbené nejrůznější kulturní a zábavní akce, a to zejména folklorního charakteru. Ondřej Klípa podotýká: „Poláci jsou v regionu nejviditelnější díky abnormálnímu množství různých společenských akcí. Jedná se o bály, plesy, zvláštní dny (např. den babiček) apod. Společenské zábavy nejsou dané jen nějakou centrální organizací, což se projevuje vytvářením stále nových aktivit z vlastní iniciativy mládeže. Poláci tak získávají pověst lidí, kteří se skutečně „umí bavit“.“

U některých Čechů však mohou příliš okázalé polské zábavy vzbuzovat negativní reakce a závist. Češi tyto aktivity často hodnotí jako projev polské rozpínavosti, ve skutečnosti jsou ale zřetelným výrazem polské identity, která má v „cizím“ prostředí přirozeně tendenci se vnějškově prezentovat a utužovat pomocí těchto akcí (Bittnerová, a další, 2005). K nejvážnějším problémům v životě společenství národnostních menšin patří podle Klípy stále probíhající usmířování se s českou většinovou společností na úrovni právního uspokojení, ale též na úrovni „psychologické“ ve smyslu odbourávání stereotypů a objektivního pohledu na historické křivdy za spoluúčasti obou stran.

Vedle toho „Zpráva 2006“ spatřuje další problém ve velmi slabé podpoře kulturních aktivit z prostředků Moravskoslezského kraje, ačkoliv počet členů národnostních menšin (především právě polská menšina) v Moravskoslezském kraji je ze všech krajů v ČR největší, podpora kulturních aktivit národnostních menšin je velmi slabá a dosahuje úrovně krajů, ve kterých žije mnohem méně spoluobčanů z řad menšin. Významným problémem je rovněž silný odpor české veřejnosti a místní samosprávy proti zavádění evropských standardů (Evropská charta regionálních či menšinových jazyků), v tomto případě odpor proti zavádění dvojjazyčných nápisů v obcích, kde žije více než 10 procent obyvatel polské národnosti.

3.3.3. Německá menšina

Tradiční menšinou pobývající na českém území jsou obyvatelé německé národnosti, k této národnosti se podle informací z roku 2001 přihlásilo 39106 osob. Pro tyto obyvatele jsou typické zejména pohraniční oblasti (bývalé regiony) především na západě republiky jako například Cheb, Sokolov, Děčín, ale také Trutnov, Opava či Praha.

Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2007 (dále jen „Zpráva 2007“) uvádí: *Shromáždění Němců v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (SN) je zastřešující organizací 22 samostatných organizací občanů německé národnosti z celé ČR.

Zástupci regionálních svazů se setkávají dvakrát do roka na svých Shromážděních, kde je řešena problematika německé menšiny. Svazy a sdružení pracují v regionech dle svých stanov, spolupracují v kulturní a sociální oblasti, výměnou kulturních vystoupení, pořádají společné semináře pro seniory a některé svazy pořádají letní tábory, na které zvou mladistvé i z jiných svazů. *Činnost Kulturního sdružení občanů německé národnosti (KS)* a jeho základních organizací je dána jeho posláním, tj. na udržení identity německé menšiny, jazyka a kulturního dědictví. Velmi důležité je taktéž vydávání čtrnáctideníku *Landeszeitung*, mimo informací o práci organizací také informují o dění v ČR a v zahraničí, hlavně v německy hovořících zemích.

Mezi hlavní aktivity podle www.vlada.cz patří kulturní akce u příležitosti oslav různých svátků, pěvecké a taneční kroužky, výstavy, kursy němčiny, semináře pro mládež i seniory s různou tematikou apod.

Jedním z častých znaků česko-německé spolupráce jsou taktéž (především při školách v chebském regionu) nejrůznější výměnné pobyty či společné kulturní akce.

Nejvýznamnější problémy německé menšiny spatřuje Irena Kuncová a Erich Lederer („Zpráva 2007“) ve vysoké věkové hranici členů, malé účasti mládeže, velkém rozptýlení menšiny po celém území ČR. Dlouhodobým problémem německé menšiny je nevyřešená snaha o nápravu křivd z minulosti, snaha o rovnocennost občanů německé národnosti s českou majoritní společností (restituce, navrácení půdy, vyrovnání důchodů apod. – otázka petice občanů německé a chorvatské národnosti).

3.3.4. Ukrajinská menšina

Mezi nejpočetnější skupinu ekonomických imigrantů (díky nepříznivé hospodářské situaci na Ukrajině) patřili v posledních letech zejména Ukrajinci; právě mohutné přistěhovalectví tohoto etnika způsobilo, že občané ukrajinské národnosti jsou ve statistice pro rok 2001 zastoupeni se 22 112 obyvateli, přičemž připomeňme, že navíc mnoho Ukrajinců působí v České republice ilegálně. Občané ukrajinské národnosti jsou zastoupeni ve všech krajích ČR, nekonzentrují se tedy pouze do jedné či několika málo oblastí jako některé ostatní minoritní skupiny.

Občané ukrajinské národnosti tedy do Čech přijíždějí především kvůli získání zaměstnání a zlepšení vlastní ekonomické situace a situace své rodiny (povětšinou zůstávající na Ukrajině), přitom v ČR nemají příliš potřebu navazovat hlubší sociální vztahy.

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina občanů ukrajinské národnosti pobývajících v ČR jsou muži (79%), kteří pracují především ve stavebnictví (61%), přijeli do Čech bez rodiny (78%) a chtěli by se v budoucnu do Česka vrátit a pracovat zde (80%) (Drbohlav, a další, 2001).

Olga Mandová ve „Zprávě 2007“ popisuje aktivity ukrajinské menšiny: Ukrajinskou menšinu reprezentují čtyři základní organizace - občanská sdružení: *Ukrajinská iniciativa v ČR, Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny, Sdružení Ukrajinek v České republice a RUTA*. Činnost organizací zahrnuje kulturní programy zaměřené pro všechny věkové kategorie, klubovou činnost, akce *Pěveckého sboru sv. Vladimíra* a kapely *Ignis*, organizování přednášek, besed, promítání filmů, pořádání výstav, humanitární pomoc, vydávání dvou časopisů, akce zaměřené na integraci cizinců, česko-ukrajinské vztahy a další.

Soužití s českou majoritní společností, také díky podobnému hodnotovému systému, nevykazovalo do nedávné doby příliš velké problémy. Čeští Ukrajinci si však tradičně stěžují na nedostatečnou míru pochopení českého obyvatelstva pro specifika ukrajinských dějin a ukrajinsko-ruských vztahů. S pobytem velkého počtu ukrajinských dělníků u nás spojuje většina českého obyvatelstva nárůst kriminality a zmenšování pocitu bezpečí. Vznikající xenofobní pocity jsou bohužel přenášeny i na tradiční ukrajinskou skupinu, která s těmito jevy nemá nic společného (Zilynskyj, a další, 2001).

3.3.5 Vietnamská menšina

Podle Českého statistického úřadu se při sčítání lidu v roce 2001 k vietnamské národnosti přihlásilo 17462 respondentů, přičemž můžeme předpokládat další nárůst v následujících letech. Neoficiální odhady (Slezáková, 2005) hovoří o počtu Vietnamců blížící se až 60 tisícům občanů. Z právního hlediska se ovšem nejedná o menšinu. Vietnamci ve většině nejsou občany ČR, a proto spadají do skupiny cizinců, jejichž pobyt stát reguluje svou imigrační politikou.

Tato komunita se, především díky své obchodní expanzivitě, vyskytuje bezmála na celém území České republiky, nejvýznamnějším centrem jsou však západní Čechy a to zvláště bývalé regiony Cheb, Sokolov či Chomutov ale také například Děčín či multietnická Praha.

Například v Chebu, ale pravděpodobně i v jiných městech, je vietnamská menšina tak rozšířená, že vietnamští žáci základních škol a studenti středních škol již často tvoří bezmála polovinu osazenstva jednotlivých tříd. I proto se v posledních několika letech začali vytvářet „speciální“ třídy s pouze vietnamskými žáky či studenty.

S vietnamskou komunitou přichází do styku většina z nás každodenně a to zejména v rámci obchodního styku, přitom o bližší seznámení s touto komunitou a její kulturou se obecně nejeví příliš velký zájem, což však platí často i z opačné strany. Nejpravděpodobnější příčinou je ohromná kulturní propast, uzavřenost vietnamské menšiny a její hluboké jazykové nedostatky.

Mnoho zvyků a tradic je mezi Čechy a Vietnamci naprosto rozdílných, několik si jich zde podle Jiřího Kocourka uvedeme: Dobrým příkladem odlišného rysu jednání a chování je vnímání úsměvu na tváři Vietnamců. O člověku, který trestá dítě, si už tak mnoho lidí pomyslí, že je krutý. Ve Vietnamu se však lidé při tom často usmívají, úsměv má totiž v Asii, kromě pro nás tradičního významu, pocitu radosti, humoru a veselosti, několik dalších významů. V kontextu nepříjemné situace chce mluvčí zmírnit fakt, že se svými problémy obtěžuje. Úsměv často vyjadřuje omluvu také v případě, že dotyčný nerozumí projevu mluvčího.

Kromě úsměvu existuje ovšem mnoho dalších odlišností v chování. Citové vnímání hraje v životě Asijců daleko širší úlohu než u nás. Zatímco u nás se milenecké páry na veřejnosti líbají, ve Vietnamu je to nepřijatelné. Také dotyk či pohazení po vlasech je výsadou rodičů, kteří hledí své děti. Jinak se pohazení považuje za projev přílišné intimity. Pohostinnost patří k jedné ze základních ctností slušného chování. Každý je zvyklý každého kdykoliv ihned pohostit. Pokud u jídla někdo mlaská a říhá, není to výraz neslušného chování, ale pocitu spokojenosti a pochvalou hostiteli (Kocourek, 2001).

Vietnamská menšina je od roku 1992 organizována Svazem vietnamských podnikatelů, přičemž tento Svaz byl prvním pokusem o spojení vietnamských občanů u nás. Mezi jeho úkoly patří pomáhat v kontaktu s českými úřady, a to hlavně mladým, kteří sem přišli v poslední době a mají jazykové potíže. Kromě praktických věcí týkajících se podnikání pořádá Svaz občas pro vietnamskou komunitu kulturní akce, na které zve umělecké soubory z Vietnamu. Rovněž se podílí na vydávání časopisu Quo Gong (domov) (Slezáková, 2005).

Mezi nejpálčivější problém vietnamské menšiny patří nedostatečné porozumění českému jazyku a tím pádem ztížená možnost komunikace jak se svými potencionálními zákazníky, tak především s českými úřady. Mezi problémy nových vietnamských imigrantů patří obzvláště neinformovanost o současné situaci v České republice (nedostatek volných míst), která může v krajním případě vést až k bezdomovectví a nedostatku prostředků ke své vlastní obživě.

3.3.6. Maďarská menšina

Maďarská menšina se takřka ničím nevyčleňuje z české společnosti, patří tedy k jednomu z nejméně „viditelných“ národnostních či etnických menšin v České republice, přesto se k maďarské národnosti v ČR podle posledního sčítání lidu provedeném v roce 2001 přihlásilo 14 672 osob.

Hlavním příčinou k tak relativně velkému počtu zástupců maďarské menšiny v ČR je především důsledek politických rozhodnutí v letech 1945 – 1949 plynoucích ze snahy o konsolidaci poměrů po ukončení druhé světové války. V té době se Maďaři na Slovensku ocitli v podobném postavení jako Němci v Československu. Měli být odsunuti ze Slovenska do Maďarska a část z nich byla postupně transferována do Čech a na Moravu. Jednalo se přibližně o 20 000 občanů maďarské národnosti (Nosková, 2005).

Teprve po pádu komunismu se maďarská menšina, která nebyla asimilována do české společnosti, mohla pokusit o rekonstrukci své kulturní osobitosti a začít budovat svou novou integritu uvnitř české společnosti.

Prvním krokem (jak dále informuje server vlada.cz) bylo vytvoření občanského sdružení Svazu Maďarů žijících v českých zemích. Tento svaz zastřešuje aktivity příslušníků maďarské národnostní menšiny v České republice. Nejvýznamnějším projektem této organizace jsou každoročně pořádané Dny maďarské kultury, kdy je maďarská kultura formou různých kulturních akcí prezentována v několika městech v ČR. Svaz Maďarů je také vydavatelem časopisu Prágai Tükör (Pražské zrcadlo), který vychází pětkrát ročně již od roku 1993.

Podle Jana Kokše a Magdaleny Šmejkalové ze Svazu Maďarů žijících v českých zemích nebyly zaznamenány nějaké zásadní problémy týkající se života národnostních menšin. Jako spornou otázku vnímá maďarská menšina pouze nedostatek finančních prostředků od státu. Jedná se zejména o situaci ohledně státních dotací časopisu Prágai Tükör, která je každým rokem nejistá, což znemožňuje dlouhodobější plánování práce.

3.3.7. Ruská menšina

Velmi specifickou menšinou v České republice jsou občané ruské národnosti, ke které se v roce 2001 přihlásilo 12369 osob. Ruská komunita je usídlena na severovýchodu republiky a to obzvláště v Karlových Varech, ale také v Praze či Českých Budějovicích.

Občané ruské národnosti jsou známí zejména díky své podnikatelské činnosti podobně jako vietnamští obyvatelé. Mezi těmito dvěma etniky je však významný rozdíl v motivaci k imigraci do České republiky, zatímco Vietnamci se přestěhovávají do ČR díky své tíživé ekonomické situaci, Rusové často přicházejí z obav o své vlastní bezpečí vedoucí z politické situace v Rusku. Z tohoto tedy vyplývá, že do ČR imigrují především ti Rusové, kteří mají dostatečné materiální zajištění pro sebe a svou rodinu.

Jak je uvedeno ve „Zprávě 2007“, mezi nejvýznamnější organizace ruské menšiny patří občanská sdružení *Ruská tradice*, *Ruský institut*, *Ruská občina* a *Očig*. Priority se liší podle zaměření organizace. Společné pro všechny je dosažení dobrých vztahů a lepšího vzájemného poznání s většinovou společností a důvěry mezi jednotlivými uskupeními a vlnami ruskojazyčné emigrace, vzájemné kulturní obohacení, zájem na dobrých a vzájemně výhodných vztazích ČR a původní vlasti.

Mezi hlavní aktivity ruské menšiny se podle serveru vlada.cz se dále řadí společenská setkání u příležitosti významných svátků, kulturní programy (koncerty vážné hudby, autorské večery, večery poezie, výstavy výtvarného umění aj.), vydávání ruskojazyčných periodik (*Ruské slovo*, *Vesti*) a vydávání děl místních ruskojazyčných autorů.

Dlouhodobým problémem je přetrvávající negativistický pohled vůči všemu „ruskému“, což pramení především z nezapomenutého vpádu spojeneckých vojsk v roce 1968 (Šišková, 2001).

3.3.8. Romská menšina

Velmi specifickou a kontroverzní etnickou či národnostní skupinou jsou v České republice občané romského původu, kteří bývají velmi častým předmětem diskuzí jak na oficiální úrovni, tak na úrovni neformální, díky jejich velké odlišnosti od majoritní společnosti v rovině kulturní či sociální.

Dle sčítání lidu z roku 2001 žije v ČR 11746 osob romské národnosti. Toto číslo je však velmi zavádějící a neúměrné skutečnému počtu Romů žijících v ČR. Podle kvalifikovaných odhadů se počet občanů romské národnosti přebývajících k tomuto datu v ČR blížil až ke 200 tisícům (některé odhady uvádějí i více).

Výsledky sčítání vypověděly tedy nikoli o počtu Romů, nýbrž o jejich postoji, o volbě, kam chtějí patřit. Romské obyvatelstvo své romství v souvislosti národní existence jako celek popřelo-pokud si ovšem neztotožnilo příslušnost k národu s příslušností ke státu (tedy národní a státní/občanskou příslušnost). Na druhé straně ovšem Romy, kteří se identifikovali v romské národnosti, možno považovat za tu část romské populace v ČR, která má vybudované nezpochybnitelné národní vědomí (Moravcová, a další, 2005).

Podle členky Rady pro národnostní menšiny Evy Bajgerové má romská menšina mnoho neziskových organizací: *Muzeum Romské kultury* Brno, *Athinganoi*, *Drom* – romské středisko, *Lače čhave* – dětský romský klub, občanské sdružení *Vzájemné soužití*, *Savore.cz*, Sdružení *Dženo*, *Společenství Romů na Moravě*. Dále také pracují různá proromská sdružení jako *Člověk v tísni*, *Tolerance a občanská společnost*, *Slovo 21* a řada dalších.

Aktivita romských organizací se zaměřují hlavně na volnočasové aktivity, vzdělávání dětí, mládeže i dospělých, poradenskou činnost a terénní práce. Kromě toho vysílají dvě romská rádia a to *Rádio Rota* (internetové vysílání) a *O Roma vakeren* (rozhlasové vysílání). Publikační činnost je prezentována v časopisech *Romano vođi*, *Romano hangos* či *Romano Džaniben*.

Základní hodnotový systém Romů vykazuje některé odlišnosti od hodnotového systému české majoritní společnosti. Jedná se především o úctu ke svým předkům a někdy až nekritickou lásku vůči vlastním dětem. Obecně má pro Romy rodina velmi důležitý význam, zvláště díky tomu, že je velmi často na Romského jedince jeho komunitou nahlíženo z hlediska jeho původu, tedy původu jeho rodiny.

Romství je zvláštní hodnotou Romů. Patří sem charakteristický vzhled, znalost jazyka a zvyků, ale hlavně slušné vychování. To má v každém rodu svá specifika, ale pro všechny

Romy je jeho součástí úcta ke starším, zdvořilost, pohostinnost a solidarita (Sekyt, 2001).

Romská komunita se v České republice setkává ve vztahu k majoritnímu obyvatelstvu s velkým počtem nejrůznějších problémů. Na jednu stranu je výskyt sporů objektivně způsoben rozdílností obou etnik, avšak na stranu druhou se také projevuje neochota (u obou skupin) ustoupit z některých svých požadavků či nároků.

Pokud zmíníme přímo jednotlivé nedostatky, tak z české strany je vytýkána hlučnost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, nízká kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, kriminalita, prostituce a další. Naopak Romové vytýkají Čechům citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování, xenofobii a rasismus (Sekyt, 2001).

I přes všechny negativní pohledy, které stále dopadají na romskou menšinu, se podle Zprávy o situaci národnostních menšin pro rok 2007 a podle některých výzkumů začíná objevovat pozitivní posun ve vnímání a snahy o odstranění diskriminace romské menšiny a ostatních menšin.

II. Empirická část

4. Interpretace údajů získaných z dotazníkového setření

V této empirické části bakalářské práce se seznámíme s metodou a postupem výzkumu a jeho výsledky, které si dále pokusíme interpretovat tak, abychom byli schopni vidět rozdíly, které hypoteticky přepokládáme, mezi postojem majoritní společnosti v Pardubicích a Chebu vůči etnickým respektive národnostním menšinám.

4.1. Charakteristika výzkumu

Základním metodickým aparátem výzkumu byl standardizovaný dotazník, který usnadnil zjištění jednotlivých informací a z finančního hlediska nebyl příliš nákladný. Výzkum byl zaměřen na zjištění postojů obyvatel měst Chebu a Pardubic vůči minoritním skupinám, přičemž výběr respondentů probíhal nahodile, avšak se snahou o co nejširší záběr a tím pádem o co největší (v daných podmínkách) reprezentativnost vzorku.

Velikost souboru byla 80 respondentů, v každém městě bylo tedy rozdáno a vyplněno přesně 40 dotazníků, tento stejný počet byl výhodný především k snadnější interpretaci rozdílů mezi názory obyvatel jednotlivých měst. Všem dotazovaným byla samozřejmě zachována anonymita.

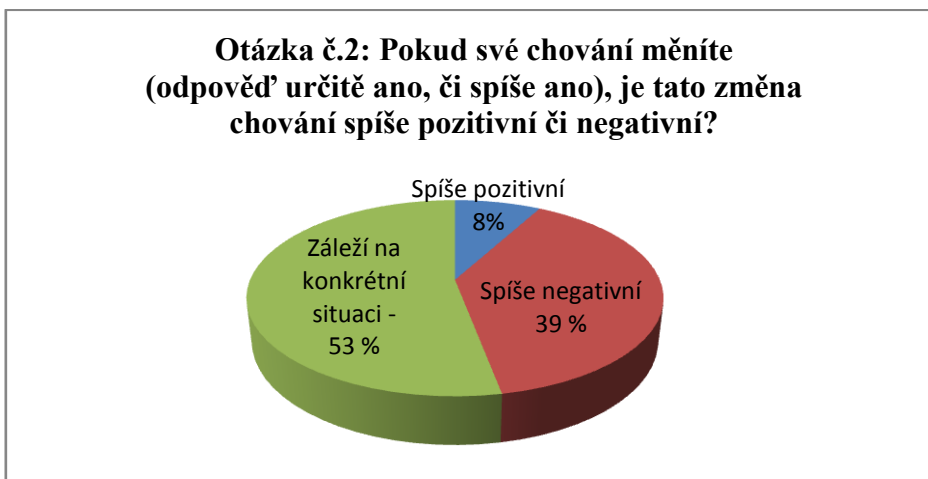
Výzkum probíhal v roce 2009 a to v měsících leden a únor. Samotný dotazník obsahoval 15 otázek, z toho 4 identifikační (pohlaví, bydliště Cheb/Pardubice, věk, dosažené vzdělání), 9 uzavřených a 2 otevřené otázky.

4.2. Výsledky dotazníkového šetření

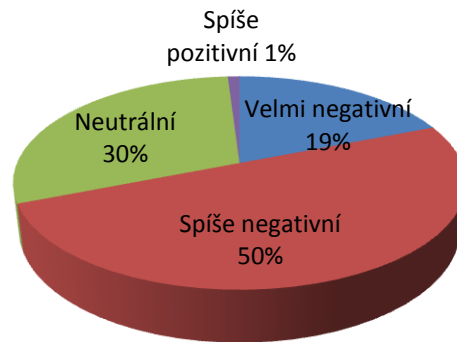
Nejprve si ukážeme výsledky výzkumu jako takové, tedy postoje majority bez diferenciaci jednotlivých měst. Tuto diferenciaci budeme provádět v další části práce, kde si podrobně rozebereme jednotlivé otázky a určíme a vyhodnotíme hypotézy.

Pro tyto „sjednocené“ výsledky dotazníkového šetření nám postačí u každé otázky (kromě identifikačních) pouze jednoduchý graf, tak abychom měli lepší představu o celkovém rozložení odpovědí. Poslední 4 otázky bude vhodnější si rozebrat až při samotném srovnání výsledků z Chebu a Pardubic, neboť se dotýkají přímo každého z měst.

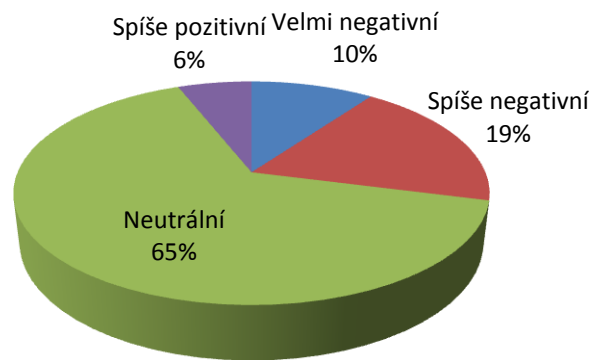
Výzkumu se tedy zúčastnilo přesně 80 respondentů (41 žen a 39 mužů) jejichž věk byl rozložen takto: 18 a méně let (11%), 19 – 26 let (44%), 27-40 let (22%), 41-60 let (14%), 61 a více let (9%). Většina dotazovaných jako své nejvyšší dosažené vzdělání uvedla vzdělání středoškolské s maturitou (55%), dále vysokoškolské (18%), středoškolské bez maturity (16%) a základní či bez vzdělání (11%) – v naprosté většině respondenti pod 18.

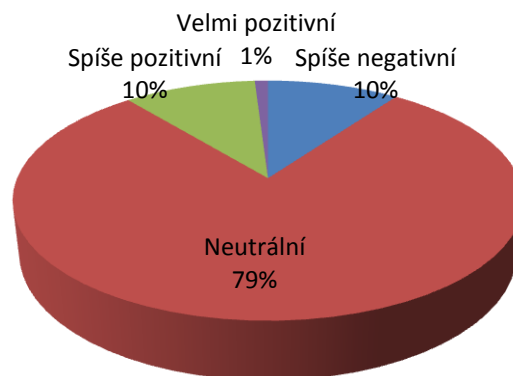
Otázka č.3:Váš osobní postoj a náhled na romskou menšinu žijící v ČR je?

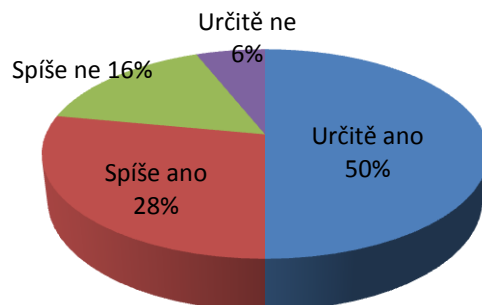
Otázka č.3:Váš osobní postoj a náhled na vietnamskou menšinu žijící v ČR je?

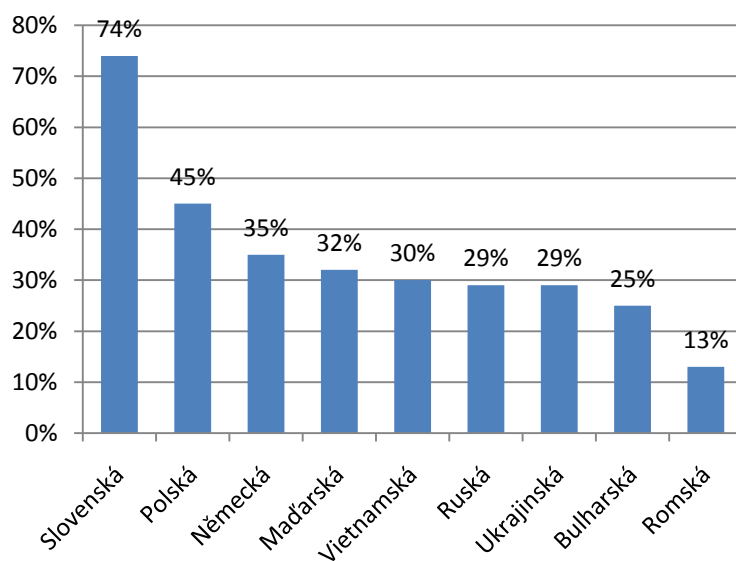
Otázka č.5:Váš osobní postoj a náhled na ostatní menšiny žijící v ČR, které se spíše nevyznačují viditelně rozdílnými fyzickými znaky je?

Otázka č.6: Dokážete si představit krátkodobé soužití (např. kolej, služební cesta) s příslušníkem jiného etnika?

Otázka č.7: Pokud jste na předchozí otázku odpověděli kladně, můžete prosím uvést s příslušníkem jakého etnika (menšiny) žijícího v ČR, byste si dokázal/a představit bezproblémové soužití?

5. Samotné srovnání pohledu na etnické menšiny v Chebu a Pardubicích

Hlavním cílem tohoto výzkumu je komparace přístupu a pohledů majoritní společnosti v Chebu a Pardubicích k etnickým, národnostním menšinám pomocí analýzy jednotlivých odpovědí z dotazníkového šetření.

5.1. Hypotézy a teorie

K tomuto účelu uvedeme základní hypotézy, které si po srovnání dále vyhodnotíme:

- a) Změna chování obyvatel (pokud existuje) při interakci s příslušníkem menšiny se v jednotlivých městech neliší, je tedy závislá na konkrétní situaci.
- b) Postoj majority vůči romské menšině je v každém městě rozdílný. Obyvatelé Chebu přistupují k Romům negativněji.
- c) Postoj majority vůči vietnamské menšině je v obou městech přibližně neutrální.
- d) Postoj majority vůči ostatním menšinám je v obou městech přibližně neutrální.
- e) Krátkodobé bezproblémové soužití s příslušníkem etnické či národnostní menšiny si dokáže představit většina obyvatel obou měst. Slovenská menšina je pro respondenty v tomto směru nejpříjemnější.
- f) V Chebu i v Pardubicích se podle většiny dotazovaných vyskytuje rasová diskriminace.
- g) Spokojenost s přístupem menšin k majoritní společnosti je v Pardubicích větší.
- h) Obyvatelé Chebu mají více negativních zkušeností s příslušníky jiného etnika než obyvatelé Pardubic, ti mají naopak více pozitivních zkušeností.

5.2. Postoje občanů Pardubic

Téměř polovina respondentů (48%) na otázku, zda mění své chování při interakci s příslušníkem jiného etnika, odpověděla spíše ne a 18% určitě ne. Naopak menší část (30%) odpověděla spíše ano a 5% určitě ano. Rozložení odpovědí je tedy relativně široké, avšak je zřejmé, že většina dotazovaných nebere etnické rozdíly svého partnera v komunikaci na vědomí.

Pokud respondenti odpověděli, že své chování mění, činí tak ve většině (72%) způsobem vycházejícím z dané konkrétní situace. 14% dotazovaných však odpovědělo, že své chování mění spíše negativně a pouze 14% spíše pozitivně.

Podle výsledků dotazníkového šetření je nejčastějším postojem k romské menšině postoj spíše negativní, odpověděla tak polovina respondentů. 9% respondentů má postoj k Romům velmi negativní. Neutrální stanovisko vyjádřilo 41% oslovených.

Ve svém postoji k vietnamské menšině však již neutrální stanovisko zaujalo již celých 83% respondentů, kdežto spíše negativní pouze 5% a velmi negativní postoj 10% respondentů. Také se v jednom případě projevil spíše pozitivní vztah k vietnamské menšině.

Na otázku jaký je Váš osobní postoj a náhled na ostatní etnické menšiny žijící v ČR, které se spíše nevyznačují viditelně rozdílnými fyzickými znaky, bylo naprostou většinou (93%) odpovězeno neutrální. V 5% však respondenti označili svůj postoj jako spíše negativní a jeden dotazovaný označil velmi pozitivní postoj.

Krátkodobé soužití s příslušníkem jiného etnika si určitě dokáže představit 65% obyvatel Pardubic, kteří se zúčastnili tohoto výzkumu. Spíše ano odpovědělo 23% dotazovaných a spíše ne 10%. Pouze jeden příslušník majority si toto soužití představit nedokáže. Slovenská menšina by byla v tomto smyslu pro většinu (76%) respondentů nejpříjemnější, naopak s Romy si krátkodobé bezproblémové soužití dokáže představit pouze 12% dotazovaných.

Názor, že se v Pardubicích vyskytuje rasismus, je vlastní naprosté většině respondentů (odpověď určitě ano – 53% a spíše ano – 35%). Pouze 12% respondentů se přiklání k mínění, že se v Pardubicích rasismus spíše nevyskytuje. O naprosté absenci rasismu není přesvědčen nikdo.

Spíše spokojenost s přístupem etnických menšin k majoritní společnosti v Pardubicích vyjadřuje 45% dotázaných, spíše nespokojenost pak 50% dotázaných. 5% je určitě nespokojeno s přístupem etnických menšin.

Poslední dvě otázky byly otevřené a zkoumaly negativní i pozitivní osobní zkušenosti respondentů s příslušníky jiných etnik. Naprostá většina negativních zkušeností vycházela z kontaktu s romskou menšinou, jednalo se zejména o krádeže či o ublížení na zdraví (celkem 8 případů). Tyto zkušenosti měli jak muži - „*Romský občan mi dlažební kostkou rozbil okno u auta a chystal se ho vykrást*“, tak ženy - „*Od party romských slečen sem dostala přes držku*“. Jednu negativní zkušenost měl respondent s příslušníky vietnamské menšiny: „*Vietnamci mě obtěžovali a zmlátili*“. Jako pozitivní zkušenosti dotazovaní většinou uváděli pracovitost a ochotu vietnamské menšiny (3 případy). Jedna dotázaná žena vyzdvihla i komunikativnost jedné Vietnamky: „*Dobře se mi konverzovalo s vietnamskou ženou u kadeřníka*“. Někteří dotazovaní také uváděli jako pozitivní zkušenost nové náhledy a filosofii při komunikaci s odlišnými etniky.

5.3. Postoje občanů Chebu

Na otázku, zdali dotazovaní v Chebu mění své chování při interakci s příslušníkem jiného etnika, bylo v 38% odpovězeno, že spíše ano. Stejný počet respondentů se však vyslovil pro odpověď spíše ne. Odpověď určitě ano dále zazněla v 17% případů a odpověď určitě ne v 7% případů. Rozložení odpovědí je stejně jako v Pardubicích velmi široké, můžeme tedy usuzovat, že dané reakce jsou spíše podmíněny subjektivním náhledem na menšiny než příslušností k danému městu.

Opačné hledisko, tedy závislost odpovědi k příslušnosti k městu Cheb, můžeme spatřovat na navazující otázce, kde většina respondentů (55%) uvedla, že své chování mění spíše negativně, i když zde byla možnost odpovědi - záleží na konkrétní situaci (41%). Spíše pozitivní změnu chování uvedly 4% dotazovaných. U této otázky se tedy již projevil negativní postoj občanů Chebu, které pokračovaly i dále v dotazníku.

Toto se nejvíc projevilo u otázky, která zkoumala postoj vůči Romům. Většina respondentů uvedla odmítavý postoj k romské menšině (odpověď velmi negativní - 30% a odpověď spíše negativní - 50%). Neutrální postavení zvolilo 18% dotazovaných a jeden oslovený chebský občan uvedl postoj pozitivní.

Vztah k vietnamské menšině podle odpovědí z dotazníku byl rozložen takto: Velmi negativní - 10%, spíše negativní - 32%, neutrální - 48%, spíše pozitivní - 10%. Respondenti

tedy vyjádřili postoj k vietnamské menšině pozitivněji než k Romům, avšak stále nepříznivěji ve srovnání s postojem respondentů z Pardubic.

Na otázku jaký je Váš osobní postoj a náhled na ostatní etnické menšiny žijící v ČR, které se spíše nevyznačují viditelně rozdílnými fyzickými znaky, bylo respondenty ve většině (65%) odpovězeno neutrální. Spíše pozitivní postoj a náhled uvedlo 20% oslovených a spíše negativní 15% oslovených.

Krátkodobé soužití s příslušníkem jiného etnika si dokáže představit většina respondentů (odpověď určitě ano – 35% a odpověď spíše ano – 33%). Nezanedbatelná část dotázaných občanů Chebu si však toto soužití představit nedokáže (odpověď určitě ne – 10% a odpověď spíše ne – 22%). Slovenská menšina je, stejně jako pro oslovené občany Pardubic, v tomto smyslu nejvíce přijatelná. 72% respondentů z Chebu by si krátkodobé bezproblémové soužití s touto menšinou představit dokázalo, naopak s Romy si krátkodobé bezproblémové soužití dokáže představit pouze 14% respondentů.

Na otázku zda si respondenti myslí, že se v jejich městě vyskytuje rasová diskriminace, odpovědělo určitě ano 45% dotázaných, spíše ano pak 28% dotázaných. Spíše přesvědčeno o opaku bylo 15% respondentů, určitě ano pak 12% respondentů.

Většina oslovených občanů Chebu je dále nespokojena s přístupem menšin k většinové společnosti (odpověď určitě ne – 30% a odpověď spíše ne – 50%). 15% respondentů je pak spíše spokojeno a 5% respondentů určitě spokojeno s přístupem minority.

Stejně jako oslovení občané Pardubic se občané Chebu vyjadřovali k osobním negativním či pozitivním zkušenostem s příslušníky etnických či národnostních menšin. Většina negativních zkušeností vedla opět ze styku s romskou menšinou (13 případů). Respondenti uváděli přibližně stejné zážitky s Romy jako v Pardubicích: Krádeže, přepadení, urážlivé a hrubé chování. Některé zkušenosti si zde uvedme: „*Rom mi chtěl ublížit a okrást mne*“, „*Musel jsem bránit kamaráda před agresivní skupinou Romů*“, „*Rom mne bezdůvodně slovně napadl*“, „*Romové mi ukradli spoustu materiálu a chtěli mi vzít mobil*“, „*Mám kancelář na pěší zóně a denně mám na očích chování cikánů*“. S nežádoucími zkušenostmi se respondenti setkávali i při kontaktu s vietnamskou menšinou: „*Učitel nadržoval Vietnamcům při některých písemkách*“, „*Byl jsem přepaden a okraden v nočních hodinách Vietnamcem*“. Jeden dotazovaný uvedl konflikt také s občanem bulharské národnosti: „*Bulhar mne kopnul a ohrožoval střelnou zbraní*“. Překvapivě často (vzhledem k předchozím odpovědím) byla uváděna pozitivní zkušenost s romskou menšinou: „*Romové mi našli a vrátili psa*“, „*Rom z okolí je právník a můj přítel*“, „*Jako pozitivní zkušenost hodnotím zaměstnané Romy v supermarketu*“. Pozitivní zkušenosti měli také dotazovaní s vietnamskou menšinou:

„Vietnamský soused mi dává na vánoce dárky“, „Vietnamec nám zapůjčil na silvestra přímotop – zachoval se kolegiálně“. Kromě toho mělo mnoho respondentů známé a přátele mezi Ukrajinci, Němci, Slováky a výše zmíněnými Romy a Vietnamci.

5.4. Vyhodnocení hypotéz

- a) Změna chování obyvatel v jednotlivých městech je při kontaktu s příslušníkem minority rozdílná. Zatímco oslovení občané Pardubic jednají v rámci konkrétní situace, občané Chebu mají spíše sklony k precedentnímu negativnímu chování. Tuto hypotézu tedy zamítáme.
- b) Postoj majority vůči Romské menšině je v každém městě rozdílný. Velká část respondentů z Pardubic je sice ve svém postoji spíše neutrální, velká část ovšem také zaujímá neutrální postavení, kdežto respondenti z Chebu nahlíží k Romům hlavně negativně. Tuto hypotézu přijímáme.
- c) Podle výsledků dotazníkového šetření je přístup oslovených obyvatel vůči vietnamské menšině v obou městech přibližně stejný. V Chebu je sice tento přístup častěji spíše negativní, avšak bez velmi negativních či velmi pozitivních výkyvů a většina dotazovaných uvedla přístup neutrální a proto tuto hypotézu přijímáme.
- d) Postoj respondentů v Chebu a Pardubicích je podle uvedených odpovědí přibližně stejný. V každém městě má většina respondentů vůči menšinám, které se spíše nevyznačují viditelně rozdílnými fyzickými znaky, neutrální postoj. Tuto hypotézu potvrzujeme.
- e) Výsledky dotazníkového šetření jasně uvedly, že většina dotázaných z Chebu i Pardubic je schopna si představit krátkodobé soužití s příslušníkem jiného etnika. Nejpříjemnějším etnikem pak jsou příslušníci slovenské menšiny díky společné historii a kultuře. Tuto hypotézu přijímáme.

- f) Většina respondentů z obou měst je přesvědčena, že se v jejich městě vyskytuje rasismus. Tuto hypotézu potvrzujeme.

- g) Podle výsledků dotazníkového šetření se spokojenost s přístupem etnických či národnostních skupin k majoritní společnosti příliš nevyskytuje ani v jednom městě, avšak i přesto panuje větší spokojenost v Pardubicích a proto tuto hypotézu přijímáme.

- h) Dotázaní obyvatelé Chebu mají více osobních negativních zkušeností s příslušníky jiných etnik (zejména s romskou a vietnamskou menšinou), avšak mají také více pozitivních zkušeností než dotázaní obyvatelé Pardubic. Tuto hypotézu tedy zamítáme.

6. Závěrečné shrnutí

Naše společnost prošla v posledních desetiletích několika různorodými stádii, které se nutně museli projevit na vztahu k etnickým a národnostním menšinám. Tou nejdůležitější změnou pro současné obyvatele České republiky byl v rámci této práce přechod od komunismu k demokracii a otevření se okolním státům, což se projevilo především imigrací nových a do té doby pro většinu blíže nepoznaných příslušníků jiných etnik a národů.

Nově příchozí skupiny ovšem přinesly novou kulturu, náhledy, postoje a především rozdílné chování, které bylo a je pro značnou část majoritního obyvatelstva náročné či nemožné akceptovat.

Od roku 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika, přijala česká vláda velké množství zahraničních norem a vlastních zákonů, které mají za úkol tyto nově příchozí i stávající autochtonní menšiny ochraňovat a zajišťovat jim stejné možnosti k prosazení jako má většinový obyvatel České republiky a to na poli vzdělávání, zaměstnání či podnikání a zejména na poli lidských práv.

Tato bakalářská práce si dala za cíl, kromě obecné formulace některých termínů a zpracování obecných vědomostí o minoritách, zjistit a analyzovat názory a postoje majoritních obyvatel ve dvou českých městech vůči etnickým a národnostním menšinám.

Z dotazníkového šetření vyplynulo zobecněné a předpokládané zjištění, že obyvatelé Chebu jsou ve svém přístupu k těmto menšinám zdrženlivější a jejich postoje většinou negativnější než postoje obyvatel Pardubic. Tento stav můžeme, kromě jiných faktorů, pravděpodobně přičíst značně rozdílnému počtu etnických a národnostních menšin v obou městech. Například Romů žije v Chebu podle odhadů přibližně 2500, kdežto v Pardubicích podle odhadů přibližně 400, přičemž toto platí i o většině dalších početně více zastoupených menšin. Běžný občan v Chebu je tedy denně daleko častěji než v Pardubicích konfrontován s jinými etniky, z čehož bohužel plynnou různá nedorozumění a následná i vzájemná negativní hodnocení.

Proces sociálního konsensu majority s minoritními skupinami je procesem velmi složitým, který si žádá porozumění a empatický přístup celé naší společnosti. Podle posledních průzkumů se situace v koexistenci většinové společnosti s etnickými menšinami zlepšuje. Je jen na nás zdali dokážeme tento trend podpořit a naučit se žít v multikulturní společnosti 21. století.

7. Použitá literatura a zdroje

AmnestyInternational. 2004. Amnesty International o lidských právech v České republice: policejní násilí, diskriminace Romů a nedostatečná péče o mentálně postižené osoby. *Amnesty International Česká republika*. [Online] Amnesty International, 2004. [Citace: 16. únor 2009.] <http://www.amnesty.cz/zpravy/Amnesty-International-o-lidskych-pravech-v-Ceske-republicepolicejni-nasili-diskriminace-Romu-a-nedostatecna-peco-mentalne-postizene-osoby/>.

Bittnerová, Dana a Moravcová, Mirjam. 2006. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha : Ermat s.r.o, 2006. ISBN 80-903086-7-8.

Bittnerová, Dana, a další. 2005. *Kdo jsem a kam patřím*. Praha : Tobola Praha, 2005. ISBN 80-902785-8-2.

Drbohlav, Dušan. 2001. Mezinárodní migrace obyvatelstva - pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). [autor knihy] Tatjana Šišková. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

Drbohlav, Dušan, Janská, Eva a Šelepová, Pavla. 2001. Ukrajinská komunita v České republice. [autor knihy] Tatjana Šišková. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

Gabal, Ivan a kolektiv. 1999. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-86103-23-4.

Jandourek, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

Kocourek, Jiří. 2001. Vietnamci v České republice. [autor knihy] Tatjana Šišková. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

Autorský kolektiv. 2007. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2006*. Praha : Úřad vlády ČR, 2007. ISBN 978-80-87041-24-6.

Autorský kolektiv. 2003. *Universum - všeobecná encyklopedie*. Praha : Euromedia Group k.s., 2003. 80-242-1069-X.

Menšiny / Vláda ČR. *Vláda České republiky*. [Online] 5. květen 2006. [Citace: 5. březen 2009.] <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/mensiny/>.

Mikule, Vladimír. 1999. Národnostní menšiny v České republice pohledem českého práva. [autor knihy] Ivan Gabal. *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha : G plus G, 1999.

Moravcová, Mirjam a Nosková, Helena. 2005. Struktura etnických menšin a národnostních skupin v České republice. [autor knihy] Mirjam Moravcová Dana Bittnerová. *Kdo jsem a kam patřím*. Praha : Sofis, 2005.

Multikultura.cz. *Multikultura.cz*. [Online] Projekt Kontakní centrum. [Citace: 5. únor 2009.] <http://www.multikultura.cz>.

Nosková, Helena. 2005. Maďaři v České republice v 20. a 21. století. [autor knihy] Mirjam Moravcová Dana Bittnerová. *Kdo jsem a kam patřím*. Praha : Sofis, 2005.

Novotná, Hedvika. 2006. Židé a česká společnost v letech 1945-1948 ve světle dobového tisku. [autor knihy] Dana Bittnerová a Mirjam Moravcová. *Etnické komunity v české společnosti*. Praha : Ermat, 2006.

O sčítání lidu / ČSÚ - sčítání lidí, domů, bytů. *O sčítání lidu / ČSÚ - sčítání lidí, domů, bytů*. [Online] 19. 9 2007. [Citace: 27. únor 2009.] <http://www.czso.cz/sldb/sldb.nsf/i/home>.

Pánek, Jaroslav. 2002. Národnostní a náboženské menšiny v tisíciletých dějinách českých zemí. *Britské listy*. [Online] Britské listy, 13. květen 2002. [Citace: 24. únor 2009.] <http://www.blisty.cz/art/10500.html>. ISSN 1213-1792.

O nás. *Multikulturní centrum Praha*. [Online] 2005. [Citace: 5. únor 2009.] <http://www.mkc.cz/cz/o-nas.html>.

Průcha, J. 2004. *Interkulturní psychologie*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-885-6.

Radislav Dražan, Jaroslava Rymešová. Nejlepší učebnou je pracoviště. *www.zeleni.cz*. [Online] [Citace: 23. Březen 2009.] <http://www.zeleni.cz/247/5761/file/>.

Sekyt, Viktor. 2001. Romové. [autor knihy] Tatjana Šišková. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001.

Slezáková, Jitka. 2005. Vietnamská komunita v Jihlavě. [autor knihy] Mirjam Moravcová Dana Bittnerová. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha : Sofis, 2005.

Studie sektoru nestátních neziskových organizací v Pardubickém kraji. *www.rozvoj-pk.cz/*. [Online] [Citace: 23. Březen 2009.] www.rozvoj-pk.cz/soubory/studie_nno/kapitola_02.doc.

Šišková, Tatjana. 2001. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

Tesař, Filip. 2007. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-097-9.

Tomášková, Petra. 1999. Postavení a ochrana národnostních menšin. *Český helsinský výbor*. [Online] 1999. [Citace: 5. květen 2009.] <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003061922>.

Parlament České republiky, poslanecká sněmovna. [Online] [Citace: 27. únor 2009.] <http://www.psp.cz/>

vlády, Sekretariát rady. 2007. zprava_definitivni_1.pdf. *www.vlada.cz*. [Online] 2007. [Citace: 10. Březen 2009.] http://www.vlada.cz/assets/ppov/rnm/aktuality/zprava_definitivni_1.pdf.

Winkler, J. , Petrussek, M. 1997. *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum Praha, 1997. 80-7184-164-1.

Zákony - vyhledávání - Portál veřejné správy České republiky. *Portál veřejné správy České republiky*.
[Online] 2003. [Citace: 24. únor 2009.]
http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_l=508/1921&PC_8411_ps=10#10821.

Zilynskij, Bohdan a Kočík, René. 2001. Ukrajinci v České republice. [autor knihy] Tatjana Šišková.
Menšiny a migranti v České republice. Praha : Potál, 2001.

7. Příloha – dotazník

Dotazník

Srovnání přístupu majoritní společnosti k etnickým menšinám ve městech Cheb a Pardubice.

Vaši odpověď prosím zakroužkujte.

- 1) **Jste Muž / žena**
- 2) **Vaše nynější bydliště je v Chebu / Pardubicích**
- 3) **Váš věk je:**
 - a) 18 a méně let
 - b) 19-26 let
 - c) 27-40 let
 - d) 41-60 let
 - e) 61 a více let
- 4) **Vaše nejvyšší dosažené vzdělání je**
 - a) Základní či bez vzdělání
 - b) Střední bez maturity
 - c) Střední s maturitou
 - d) Vysokoškolské

- 5) **Myslíte si, že měníte své chování při interakci s člověkem v závislosti na jeho etnické příslušnosti?**
- a) Určitě ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Určitě ne
- 6) **Pokud své chování měníte (odpověď určité ano, či spíše ano), je tato změna chování spíše pozitivní či negativní?**
- a) Spíše Pozitivní
 - b) Spíše Negativní
 - c) Záleží na konkrétní situaci
- 7) **Váš osobní postoj a náhled na romskou menšinu žijící v ČR je:**
- a) Velmi negativní
 - b) Spíše negativní
 - c) Neutrální
 - d) Spíše pozitivní
 - e) Velmi pozitivní
- 8) **Váš osobní postoj a náhled na vietnamskou menšinu žijící v ČR je:**
- a) Velmi negativní
 - b) Spíše negativní
 - c) Neutrální
 - d) Spíše pozitivní
 - e) Velmi pozitivní
- 9) **Váš osobní postoj a náhled na ostatní etnické menšiny žijící v ČR, které se spíše nevyznačují viditelně rozdílnými fyzickými znaky (barva kůže atd.) je:**
- a) Velmi negativní
 - b) Spíše negativní
 - c) Neutrální
 - d) Spíše pozitivní
 - e) Velmi pozitivní

10) Dokážete si představit krátkodobé soužití (např. kolej, služební cesta atd.) s příslušníkem jiného etnika?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

11) Pokud jste na předchozí otázku odpověděli kladně, můžete prosím uvést s příslušníkem jakého etnika (menšiny) žijícího v ČR, byste si dokázal/a představit bezproblémové krátkodobé soužití? (V ČR žijí zejména tyto menšiny: Slováci, Poláci, Němci, Romové, Maďaři, Vietnamci, Rusové, Ukrajinci a Bulhaři)

12) Myslíte si, že se ve Vašem městě vyskytuje rasová diskriminace?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

13) Jste spokojeni s přístupem etnických menšin k většinové společnosti ve Vašem městě?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne

14) Máte Vy osobně nějakou negativní zkušenost s příslušníkem jiného etnika?
Prosím napište jakou a s kým?

15) Máte naopak Vy osobně pozitivní zkušenost s příslušníkem jiného etnika?
Prosím napište jakou a s kým?